

# Rogate (Húsvét után 5. vasárnap)

2024. május 5.

## Jellemformáló imádság

Textus: 2Mózes 32,7–14

### 1. Amit a textusról tudni kell – exegetikai/kortörténeti megértés

#### 1.1. Bevezető gondolatok

A 2Mózes 32,7–14 az ismert aranyborjú történetének összefüggésében Mózes közbenjárását beszéli el, amelynek következményeként sikerül elfordítania Isten haragját Izrael népéről, és így az megmenekül a teljes pusztulástól. A perikópa több teológiai kérdést is tematizál, de tekintettel az adott idézet liturgiai kontextusára, itt most főként a közbenjárás, a közbenjáró imádság kérdéseire fogok összpontosítani.

#### 1.2. A kontextus

A 2Móz 32,7–14 úgy is olvasható, mint a mediátor elhívástörténete. Azaz egy olyan intermezzo, amikor éles helyzetben kiderül az, hogy Mózes alkalmas-e erre a feladatra.<sup>1</sup> A pusztai vándorlás során Mózesnek még nem volt közbenjáró szerepe. Eddig ő a *vezető* volt, a pásztor, aki népe jólétéről és biztonságáról gondoskodott. A 2Móz 19–20-ban Mózes az, aki a Tóráat közvetíti, aki Isten hangja lesz (20,19), vagyis Isten ügyét képviseli a nép előtt. A 2Móz 32-ben következik az, hogy Mózesnek a nép ügyét kell képviselnie Isten előtt. (A pusztai vándorlás során a továbbiakban gyakori lesz ez a közbenjáró tevékenység.)

A szűkebb perikópa, amelybe ez a közbenjárói elhívástörténet illeszkedik, a 2Móz 32. Egy lépéssel tovább, a szakirodalom a 32–34. fejezeteket szintén gyakran valamilyen összefüggő irodalmi egységként kezeli.<sup>2</sup> A végleges szövegforma szempontjából erre némiképp feljogosít az, hogy az alapgondolat, az Istennel kötött szövetség megtörése és megújítása tekinthető egy narratív egységnek. Ám a történet ugyanakkor egyértelműen előfeltételezi és folytatja a 2Mózes 19 (első találkozás a Sínai-hegynél) és 24 (első szövetségekötés) mozzanatait. Így pl. az a megjegyzés, hogy „látta a nép, hogy Mózes késlekedik, és nem jön le a hegyről” (32,1) előfeltételezi azt a gondolatot, hogy Mózes hosszú ideig tartózkodott a hegyen (ld. 2Móz 24,12.18).

<sup>1</sup> Mint ahogy az 1Kir 3,16–28-ban Salamon bölcs döntésének történetében is kiderül, hogy alkalmas a királyságra. Hasonlóképpen a 2Kir 2,19–25-ben kiderül, hogy Elizeus igazi próféta, akinek mind az áldása, mind az átka beteljesedik. Másrészt, az 1Sám 13–15 éppen annak a bizonyosága, hogy Saul alkalmatlan a királyságra.

<sup>2</sup> Ld. DURHAM: Exodus, 418, 426.

Az események helyszíne a Sínai-hegy és környéke. Az Exodus könyvének figyelmes olvasása rávilágít arra, hogy a Sínai-hegy körüli események elbeszélésénél (is) egy összetett szöveggel kell számolnunk, s az előttünk álló jelenlegi, kanonikus verzióban különböző rétegek és szempontok tevődnek egymásra, amelyek így a végső szöveg értelmezése szempontjából elég sok bonyodalmat okoznak.<sup>3</sup> Ez az összetettség a 2Móz 32-re is jellemző.<sup>4</sup> Figyelemre méltó például, hogy a 2Móz 32,11–13 szerint Mózes már a hegyről való leereszkedése *előtt* elmondja a közbenjáró imádságot, s a 32,14 értelmében eredményesen imádkozik, Isten meg is bocsát Izraelnek. Ehhez képest feltűnő, hogy a táborban végrehajtott mózesi intézkedések után ismét egy közbenjáró imádság következik (32,30–33). Ráadásul ebben a történet végi közbenjáró imában semmilyen retorikai jel nem utal arra, mintha a szerző tudatában lett volna annak, hogy ez egy *második* imádság, amely egy korábbi folytatása lenne. Egy előző eredményesnek nyilvánított (32,14) közbenjárás utáni újabb közbenjáró imádság kétségtelenül meglepő. Továbbá, a 7. vers felvezetője után („és szólt az Úr Mózeshez...”) úgy tűnik, mintha a 9. vers egy újabb beszédtemát vezetne fel („és ezt mondta az Úr Mózesnek...”). A 9. vers hiányzik az ógörög Exodusból – amely gyakori vélemény szerint egy ősbibliai szövegváltozatot örökített meg, mint a Masszoréta Szöveg – arra utal, hogy a héber szöveg hagyományban ténylegesen is számolnunk kell módosulásokkal.<sup>5</sup>

Lehet-e akkor egy ősbibliai szöveg hagyományt rekonstruálni? Ennek a problémának a tisztázásában segít az, ha megvizsgáljuk az aranyborjú-történetnek 5Móz 9-ben fennmaradt másik változatát, amely szoros kapcsolatban áll a 2Móz 32-vel. A két szöveg között több szó szerinti egyezés is van, amely valamilyen irodalmi kapcsolatot feltételez. (A részletesebb elemzéshez lásd az Exkurzust.) A két szöveg egybevetése arra enged következtetni, hogy az aranyborjú történetének egy ősbibliai hagyománya szerint Mózes valószínűleg nem a Sínai-hegyről való lefelé indulása *előtt* mondott közbenjáró imádságot, hanem *miután* másodszor visszatért a hegyre (32,30–32). Azaz egy korai történetvariációban az indulás előtti Mózes és

<sup>3</sup> Így például a 2Móz 24,9–11 szerint Mózes, Áron, Nádáb és Abihú mennek fel a Sínai-hegyre és látják Izrael Istenét. De a 2Móz 24,12–15 szerint csak Mózes (és Józsué) megy fel, míg Áron a hegy alatt marad. Eltérő leírásokat találhatunk azzal kapcsolatban is, hogy Isten ír-e a táblára (31,18; 32,15–16; 34) vagy Mózes (2Móz 34,27–28), illetve, hogy pontosan mit tartalmaztak a nevezetes kőtáblák (vö. 34,27 és 28). A 2Móz 33,7 szerint Mózes felvonja a sátrat a táboron kívül, míg a 40,17 szerint erre csupán később kerül sor, s Izrael népe közepette lesz annak a helye. Némiképp segítségül, de – lévén, hogy egy sajátos olvasatról beszélünk – inkább tájékozódásul szolgálhat itt a Martin Noth szerinti szövegrétegződést vizualizáló KUSTÁR: A Pentateuchos forrásművei (2005). A kiadvány előnye, hogy látványosan bemutatja, hogy szövegtörténeti szempontból hogyan keletkezhetett a Tóra, egyrészt az egyes „források” (szövegrétegek) mentén, másrészt a végső kanonikus olvasatban.

<sup>4</sup> A 2Móz 32 kutatástörténetéhez lásd DURHAM: Exodus, 416–417. Bár vannak, akik a szöveget igyekeznek egy egységként kezelni (pl. PROPP: Exodus, 418), s a szöveg töredezettségét leleményes retorikai fogásként értelmezni (pl. Childs és Brichto, vö. DURHAM: Exodus, 417), ez inkább egy, a fennálló problémák által kiváltott exegetikai védekezési mechanizmus, semmint valós alternatíva.

<sup>5</sup> Gyakori az a nézőpont, hogy a 9. vers egy szövegharmonizáció révén az 5Móz 9,13-ból került át ide (vö. PROPP: Exodus, 543). A 4QpaleoExod<sup>m</sup> korai qumráni Exodus-kézirat pl. egy másik szövegrészt is átemel az 5Móz 9,20-ból. Az írni harmonizáció jelenségéhez lásd TOV: Textual Criticism, 98–100.

Isten közötti párbeszéd a 2Móz 32,10 gondolatával érhetett véget, és a 2Móz 32,11–14 (a mózesi közbenjárás) későbbi motívum.<sup>6</sup> Ez egyrészt megoldja azt a korábban említett problémát is, hogy amennyiben eredményes volt a közbenjárás (32,11–14), miért lett volna szükség ismét egy másikra a későbbiekben (32,31–33).

Másrészt nem kevésbé lényeges, hogy a 32,11–14 közbenjáró imájának elhagyásával szépen összekapcsolódik egymással a hegyről lefelé indulás előtt felvilantott isteni terv és a visszatérés utáni mózesi reakció, amely mintha ugyanarra a tervre reflektálna. A 2Móz 32,10 szerint Isten azt tervezi, hogy a borjúkészítő, megromlott népet megsemmisíti, és *Mózes*t nagy néppé teszi. A történet végén, amikor Mózes visszamegy a hegyre, a tematika erősen hasonló: „És most bocsátsd meg vétküket! Mert ha nem, akkor *törölj ki engem* könyvedből, amelyet írtál!” (32,32) Azaz mindkét szövegben Mózes sorsa (neve, azaz utódai, nemzedéke, jövője) a tét.<sup>7</sup> Vagyis a 2Móz 32,10-ben felvetett problémára az elbeszélés-hagyomány egy korábbi formájában nem a 32,11–14-ben, hanem a 32,31–33-ban született meg a válasz.

Tény az – s az ige hirdető és bibliaolvasó ma ezzel szembesül –, hogy a 2Móz 32,7–14-ben fennmaradt egy olyan hagyomány-változat, amely ezt a közbenjáró imát az aranyborjú összefüggésében helyezi el. Ez a hermeneutikai kontextus pedig arra készíti az olvasót, hogy e szándéknak megfelelően itt is keresse meg a perikópa mondanivalóját.

### 1.3. A szöveg nyelvezete

Isten úgy jellemzi a népet, hogy az „romlott” (רָפָא). Ugyanazt a kulcskifejezést találjuk itt, mint amelyet az Ószövetség az özönvíz előtti föld lakosairól használ (1Móz 6,11–13, 17).<sup>8</sup> Ott Isten eltörölte a föld lakóit, s itt is ugyanazt tervezi (10. v.). A Sínai-hegynél megtörtént már a néppé fogadás (2Móz 19,5), és a Tízparancsolat kinyilatkoztatásakor a hegyen mindenki számára érthetően és hangosan is elhangzott, hogy „én vagyok a te Istened, ki kihoztalak téged...” (20,2). Ezek után a „te néped” és „amelyet te felhoztál Egyiptomból” frázisok úgy hatnak Isten részéről, mint az eltávolodás kifejeződései.<sup>9</sup> Megerősíti ezt a 8. v. is, amely a már

---

<sup>6</sup> Azt a tényt, hogy a 2Móz 32 történetén belül történtek változások, a fentebb említett ógörög verzió és Masszoréta Szöveg közötti eltérés is jelzi (vö. 32,9). Noth azt feltételezi, hogy az aranyborjú-történetének korai változatában a 32,10 is hiányzott (az isteni pusztító szándék kinyilatkoztatása), azaz az eredeti narratíva a Mózes és Isten párbeszédéből csak a 7–8 verseket tartalmazta (vö. KUSTÁR: A Pentateuchos forrásművei, 59, 238). Az 5Móz 9 viszont mindenképpen feltételezi a 32,10 gondolatát.

<sup>7</sup> A 2Móz 32,10 helyén az 5Móz 9,14 pontosan ezt a „kitörölni” igét használja (רָפָא), mint 2Móz 32,32: „*badd töröljem el még a nevéket is az ég alól*”. Amikor Mózes azt kéri, hogy Isten törölje ki őt az ő könyvéből, akkor pontosan erre történik hivatkozás. Azaz a két passzus között valóban egyfajta kapcsolatot feltételez a deuteronómiumi hagyomány.

<sup>8</sup> Bár fontos, hogy ott a nif. forma jelenik meg (amely állapotot jelöl: „megromlott”). A piél forma (mint 2Móz 32,7-ben) általában tárgyias ige („valamit elrontani”), de ez az eset itt nem áll fenn. Nem tárgyias igeként talán még Hós 9,9-ben fordul elő.

<sup>9</sup> A szövegben itt van némi logikai bizonytalanság, hogy hogyan is értelmezhető az, hogy Izrael megszegette a kiábrázolásra vonatkozó második parancsolatot. Ugyanis 2Móz 32-ben még nem volt birtoká-

korábban megparancsolt (elrendelt) útról való korai elhajlásként értelmezi Izrael cselekedetét.<sup>10</sup> Izrael tehát nem tudatlanul vétkezik, hanem szándékosan, Isten parancsának ismeretében. Ő az ifjú aposztata, aki még jóformán bele sem kóstolt az ő szabadító Istenének szánt áldozat jó ízébe, máris egy másként elképzelt istenség asztalánál falatozik (6.v.).<sup>11</sup> A narratíva szerint ez úgy és akkor történik, amikor Áron (aki a rituális rend megtestesítője) jelen van a nép között, de az isteni kinyilatkoztatás írásban rögzített formája (Mózes és a Tóra) nincs ott a táborban. A 2Móz 32 elbeszélését lehet paradigmátikus értelemben így is olvasni: abban a közösségben, ahol hiányzik „Mózes” (azaz Isten írott beszéde), „Áron” (azaz a rítus) könnyen tévútra vezet. Másként fogalmazva: Isten népe csak „Mózes” társaságában (azaz a Tóra-kontroll mellett) maradhat meg az elrendelt úton.

A 9.v. „kemény nyakú nép” (pontosabban „kemény tarkójú nép”) gondolata a tanítással, neveléssel szembeni dacos ellenszegülést, az engedetlenség képzetét idézi, ti. annak az állatnak a képét, aki nem akarja nyakát igába hajtani. Tehát egy pedagógiai szakterminusnak tekinthető, amely implicite a Tórát Isten nevelő eszközének tekinti.<sup>12</sup> A 9. vers azt sejtetné, hogy itt nem egy egyszeri alkalmi megnyilvánulással, hanem egy alapvető természeti jellemzővel van dolgunk.

A 10.v. Isten tervét nyilatkoztatja ki Mózes számára. A jövőbeli isteni tervbe csak próféta nyerhet beavatást, így implicite ez a szöveg Mózeset egyfajta próféta-ként mutatja be (5Móz 34,10). A nép megsemmisítése (héb. *הָלַךְ* „véget vet; fel-emészt”), amely utalhat döghalálra (5Móz 28,21), vagy ellenség általi megsemmisítésre (1Sám 15,18). Isten azt tervezi, hogy Izrael helyett Mózeset teszi „nagy néppé”. A „nagy néppé tenni” gondolat itt az Ábrahámnak és Jákobnak adott ősigérethez utal vissza (lásd Mózes ellenérvét a 13. versben), ahol ugyanezt a frázist találjuk: „nagy néppé teszlek téged” (1Móz 12,2; 46,3).<sup>13</sup> Azaz: ott tartunk, hogy Izrael elveszíti az Ábrahámnak/Jákobnak adott ígéretet, s Mózes lép az ő helyére!

---

ban az erre vonatkozó írott törvény. De a szöveg szerzője vélhetően a 2Móz 20,18-ra, de főként a deuteronomiumi hagyományra építhet, amely azt sejteti, hogy Izrael szóban már hallotta a Tízparancsolatot, mielőtt azt írásban is átvette volna.

<sup>10</sup> A frázis főként a deuteronomista szövegekre emlékeztet. Lásd Bír 2,17.

<sup>11</sup> Az aranyborjú-története talán nem egy idegen isten, hanem Jahve illegitim módon való tisztelését tematizálja, vagyis az elbeszélés egy alternatív Jahve-kultust jelenít meg. Vö. DURHAM: Exodus, 422; KATÓ: Samária (2018). A szöveg szerint aranyborjú csak egy készül. Az „ezek a te isteneid, Izrael, akik kihoztak téged...” frázis mégis a több istenség képzetét kelti (lásd viszont Neh 9,18). Propp arra gondol, hogy a szöveg szerzője egy kvázi pogány ember beszédmódját idézi (PROPP: Exodus, 551–552). De nem kizárt, hogy az idézet a 2Kír 12,28-ból származik, mely kontextusban a többes számnak szó szerinti értelme van.

<sup>12</sup> Erre utal Péld 29,1, amely a *קִשְׁיָהּ-עֲרֵךְ* kifejezést a feddésre való nyakas reakcióként értelmezi. Teológiai – vagyis az Istenhez való viszonyulás – kontextusában ez a beszédmód főként az ún. deuteronomista szerzőkre jellemző. Lásd még 2Móz 33,3.5; 34,9; 5Móz 9,6.13; 10,16; 31,27; 2Kír 17,14; Jer 7,26; 17,23; 19,15; Neh 9,16–17, 29.

<sup>13</sup> Ehelyett az 5Móz 9,14 szerinti variációban ez áll: „nálánál (azaz Izraelnél) erősebb és számosabb néppé teszlek”. Az 5Móz 9,14 szerint „nálánál (azaz Izraelnél) nagyobb és számosabb” frázist találjuk, amelyben nem az ősatyákkal való kapcsolat hangsúlyos. Mindhárom kifejezést megtaláljuk 4Móz 14,12-ben.

Ez egy kulcsfontosságú mondat az Isten és Mózes közötti párbeszédben. Tulajdonképpen egy csapda: ha Mózes belemegy Isten tervébe, s elfogadja az ajánlatot, azzal éppen azt bizonyítja, hogy nem alkalmas a közbenjárói feladatra, mert felal-dozza közösségét a saját hírneve érdekében. A közbenjárónak éppen az a feladata, hogy népe és ne önmaga javát keresse. Ha a népet beáldozza a saját hírnevéért, azzal erre a feladatra való alkalmatlanságát árulja el.<sup>14</sup>

A 11–13. versek Mózes közbenjáró imádságát tartalmazzák. Mózes „hízeleg, bókol” (הִלֵּל) Isten előtt, azaz a kegyeit keresi.<sup>15</sup> A versek formailag a közbenjárók beszédmódját idézik.<sup>16</sup> Mózes két érvet hoz fel, amellyel szeretné rávezetni Istent tervének megváltoztatására. Az első érv: miért mondanák az egyiptomiak, hogy azért hozta ki Isten, hogy megölje őket? A második érv: mi lesz az atyáknak Kánaán odaajándékozásával tett esküvel kapcsolatban?<sup>17</sup> Fontos, hogy egyik érvben sem szerepel Izrael maga, mint a harag elfordításának indoka. Másként fogalmazva: mindkét érvben kizárólag Isten érdeke kerül a középpontba.

Az első érv talán úgy értelmezhető, hogy Isten hatalmas cselekedete gúny tárgyává lesz az idegenek előtt (eredménytelen tettként értékelik), azaz Isten nemzetközi hírneve forog kockán. Ennek az argumentumnak a súlyát akkor értjük, ha figyelembe vesszük a (hír)név (כְּבוֹד/שֵׁם) korabeli jelentőségét. A „mit mondanak mások valakiről” rendkívül érzékeny és ennél fogva gyakori téma az Ószövetségben. Ez 36,22 például így fogalmaz a babiloni száműzetésben élő Izraellel kapcsolatban: „Nem tiéretetek cselekszem én, Izráel háza, hanem szent nevemért, amelyre gyalázatot hoztatok a népek között, amerre csak jártatok.”<sup>18</sup>

Mózes másik érve az, hogy Isten önmagával is konfliktusba kerülne azzal, hogy az önmagára mondott esküt nem tartaná meg. A csillagok száma szerint megsokasított Izrael 2Móz 32,13-ban egyértelműen az 1Móz 22,16–17-re utal vissza, amely szövegrész tartalmazza az Isten önmagára mondott esküjét is. A héber **כִּי נִשְׁבַּעְתִּי** „magamra esküszöm” mondat azt jelenti, hogy Isten is kimondta az ismert esküformulát: **וְיִי אֲדֹנָי**, azaz „addig éljek...”<sup>19</sup> Ha tehát az Isten megszegi az önmagára mondott esküt, akkor az ő léte forog kockán. Sőt, a kimondott szó

<sup>14</sup> E párbeszéd korábbi hagyomány szerinti záradékában (lásd fentebb) Mózes éppen önmagát ajánlja fel népe helyett (ld. 32,32)!

<sup>15</sup> Nem teológiai Zsolt 45,13; Jób 11,19. Az Isten előtt „hízelegni” gondolathoz 1Sám 13,12; 1Kir 13,6; Mal 1,9.

<sup>16</sup> Ld. Zsolt 74,1–2; 79,10; 115,1–2; Ézs 62,6; Jól 2,17.

<sup>17</sup> Az 5Móz 9 szerinti verzióban a két érv fordított sorrendben jelenik meg. A 4Móz 14,11–20-ban ott van a gondolat, hogy Egyiptom szerint Isten azért vezette ki, hogy megölje a pusztában (14,15), de az atyákra való hivatkozás csak indirekt módon, „az ország, amelyről megesküdtél” formában jelenik meg (14,16). A Numeriben Egyiptom és Kánaán fiktív párbeszédében mutatja be, hogy hogyan viszonyulnának ahhoz, ha Isten megsemmisítené népét a pusztában.

<sup>18</sup> Ld. még 5Móz 32,17; Józ 7,9; Zsolt 74,10; 79,10; 115,1; Ézs 48,11; Jer 14,21; Ez 20,44; 36,21–23; Jól 2,17; Mik 7,10.

<sup>19</sup> Lád. 4Móz 14,21.28; 5Móz 32,40; Ézs 49,18; Jer 22,24; Ez 5,11; stb. Különösen Ezékiel könyvében gyakori Isten esküvése.

megszegésével pontosan azt követné el, amit most Izraelen számon kér, hogy ti nem tartotta be a korábban kimondott szavát.

A 14. vers levonja a következtetést, hogy Mózes közbenjárása elérte a célját. Az Úr megbánta, meggondolta magát, és nem hajtotta végre, amit eltervezett. Bár első hallásra teológiai értelemben furcsának tűnhet az isteni megbánás gondolata, az igazságos és kegyelmes Isten kettős természetéből fakadóan (2Móz 20,5–6; 34,6–7; 4Móz 14,18) ez aligha fog teológiai problémát okozni. Minden közbenjáró végső reménysége az, hogy Isten nem marad következetes a betervezett ítélethez, s a „kegyelmes Isten” névhez való hűsége (következetessége) felül kerekedik az „igazságos Isten” karakterén.<sup>20</sup>

#### 1.4. *Exkurszus – A 2Móz 32 és 5Móz 9 szövegeinek egymáshoz való viszonya*

Az aranyborjú történetének két szövegváltozata között kétségtelenül valamilyen irodalmi kapcsolat áll fenn.<sup>21</sup> Az 5Móz 9 és 2Móz 32 egybevetése segít megérteni 2Móz 32 keletkezéstörténetét. Bár 5Móz 9–10 szintén nem egy homogén, hanem egy összetett szövegegység, vannak adataink arra vonatkozóan, hogy hogyan válik el egymástól a szövegen belüli alapréteg és a későbbi kiegészítés.<sup>22</sup> Eszerint úgy tűnik, hogy a Deuteronomium egy korábbi egyes szám második személyben írt beszámolóját (amely a címzettet általában „te” névmással szólítja meg) később egészítettek ki egy többes szám második személyű beszámolóval (amely a „ti” névmást, illetve a megfelelő birtok- és tárgyragokat használja).<sup>23</sup> Néhány érdekes következtetés vonható le a két elbeszélés-verzió egybevetéséből.

(1) Az 5Móz 9–10 hivatkozik 2Móz 32-re már a korábbi szövegrétegben is: „Én ott álltam a hegyen, mint az előző alkalommal, negyven nap és negyven éjjel. Ezúttal is meghallgatott engem az Úr, és nem akart már elpusztítani téged” (5Móz 10,10). Az „elpusztítani” a héb.  $\text{נִקְּוָה}$  fordítása, pontosan az az ige, amely 2Móz 32,7-ben a nép elhajlását jelzi. Az isteni  $\text{נִקְּוָה}$  „megrontás” a tálió törvény értelmében az Izrael elhajlásnak megfelelő megtorlást jelentette volna. Továbbá, az „előző alkalom”-frázis csakis a 2Móz 24,18-összefüggésében értendő, vagyis az első alkalom az volt, amikor Mózes felment, hogy átvegye a táblákat. A második az, amikor újra felmegy közbenjárás céljából. Azaz 5Móz 10,10 azt sugallja, hogy Mózes egy második alkalommal mondta el közbenjáró imádságát, nem a táblák átvételekor (ahogy azt 2Móz 32,11 sugallja). Ezt követően pedig az 5Móz szövege ezzel folytatja: „Ezt mondta nekem az Úr: Menj, és indulj útnak a nép élén, hogy

<sup>20</sup> Vö. Jóel 2,14; Jón 3,9. A téma feldolgozásához lásd BALOGH: Megbánó Isten (2010).

<sup>21</sup> Nem tudjuk, hogy közvetlen irodalmi kapcsolatról van-e szó (azaz az 5Móz közvetlenül ismerte a 2Móz 32 szövegét, vagy fordítva), vagy mindkettő egy közös írott hagyományra megy vissza. Annak okán, hogy az 5Móz pusztai történelmi allúziói helyenként eltérnek az Exodusból és Numeriből ismert hagyományoktól, inkább ez utóbbira gondolnék.

<sup>22</sup> Az 5Móz 9–10 keletkezéstörténetét részletesen tárgyalja PECKHAM: The Composition, 5–39. A szövegegységen belüli szempontok elemzése során a kutatástörténet alapvetően két réteget különít el, de a részleteket illetően a vélemények eltérőek. Általában a Deuteronomium újabb kutatástörténetéhez ld. KARASSZON: Etikai hagyomány, 43–53.

<sup>23</sup> Az első, korábbi deuteronomiumi réteghez tartozik az 5Móz 9,1–7a + 10,10(kk), a későbbi, ezt kiegészítő réteg a 9,10b–10,9.

bemehessenek és birtokba vehessék azt a földet, amelyről megesküdtem atyáiknak, hogy nekik adom” (10,11). Az eredményes közbenjárás és a nép vezetésére való felszólítás kettős gondolata 2Móz 32-ben az aranyborjú történetét *záró* versekben szintén egybekapcsolódik (32,31–33 és 32,34). Ez pedig azt sejteti, hogy a korábbi deuteronomiumi hagyomány szerint Mózes hatásos közbenjáró imádsága nem az aranyborjú megsemmisítése előtt, hanem azt követően hangzott el.

(2) A 2Móz 32-vel kapcsolatos nagyobb méretű átfedés és egyezés az 5Móz 9 későbbi szövegrétegében található. Ez a későbbi kiegészítő réteg, az 5Móz 29,7b–29, tulajdonképpen az illusztráció célját szolgálja, ti. történelmi példákat szolgáltat az 5Móz 9,7 felszólításához: „Emlékezz rá, és el ne felejtsd, hogyan ingerelted haragra Istenedet, az Urat a pusztában.” Az emlékeztetés célját szolgáló két kiemelt példa a továbbiakban a Sínai/Hóreb hegyénél zajló aranyborjú-történet (5Móz 9,8–21) és a pusztai lázadások történetesorozatai, különös tekintettel a Kádesből kiküldött kémek történetére (5Móz 9,22–29; vö. 4Móz 13–14). Az 5Móz 9,12–14 közelről követi 2Móz 32,7–10 szövegét, egészen addig, amíg Isten bejelenti az ő tervét, hogy elpusztítja a népet, és Mózes tervezi helyette nagy néppé tenni (10. vers). Az 5Móz szerinti verzió viszont ezt követően, Mózes hegyről való leindulása előtt még nem beszél arról, hogy közbenjáró imádságot mondott volna. A beszélgetés abbamarad Isten szándéka bejelentésénél és annak mérlegelésénél, hogy Mózes teszi nagy néppé Izrael helyett.

(3) De ennél többet is mondhatunk. A Mózes első közbenjárására való utalás 2Móz 32,11–13 szerinti párhuzamának gondolatait az 5Móz 9 szerinti szövegváltozat is tartalmazza (9,25–29), csak hogy azt nem a sínai eseményekhez, hanem a kádesi történethez csatolja (Kánaán kikémlése)! És tényleg, 4Móz 14,11–20-ból tudjuk azt, hogy a hagyomány ebben az összefüggésben is megörökített egy, a 2Móz 32,11–13-hoz (és 5Móz 9,26–29-hez) nagyon hasonló közbenjáró imát!<sup>24</sup>

A fentiek arra engednek következtetni, hogy az aranyborjú történetének egy ősibb hagyománya szerint Mózes feltehetően nem a Sínai-hegyről való lefelé indulása *előtt* mondott közbenjáró imádságot, mint 2Móz 32,7–14 jelenlegi változatában, hanem a hegyre való visszatérése után (2Móz 32,30–32).

---

<sup>24</sup> Az Egyiptomból való feljövételre vonatkozólag a perikópa két része, 2Móz 32,7–10 és 32,11–14 két *különböző* terminust használ. A 32,7–8 szerint Mózes a népet „felhozta” (הֵרָאָה hif.) Egyiptomból, a 32,11–12 szerint pedig „kihozta” (הֵרָאָה hif.). Bár első látásra triviálisnak tűnik a különbség, valószínűleg ennél lényegesebb a teológiai háttér. Az הֵרָאָה hif. a fenti perikópa mellett főként a Numeriben maradt fenn (2Móz 32,1.4.7.8; 33,1; 3Móz 11,45; 4Móz 14,13; 16,13; 20,5; 21,5). A Deuteronomium ehelyett a הֵרָאָה hif. variációt használja (vö. 5Móz 9,12. A „kihozni” gondolata mögött ott van a „házból kihozni”, azaz feltételezi a szolgaság háza Egyiptom-képzetet, ami az הֵרָאָה hif. esetében az ismert földrajzi elképzelés húzódik meg – Egyiptomba lemennek, onnan meg feljönnek). Bár az 5Móz nem használja (egyetlen kivétel 5Móz 20,1), az הֵרָאָה hif. gyakori a későbbi ún. deuteronomista történelmi műben (Józs 24,17; Bír 2,1; 6,8.13; 1Sám 8,8; 10,18; 12,6; 2Sám 7,6; 1Kir 12,28; 17,7.36; lásd még Zsolt 86,11; Ézs 63,11; Jer 2,6; 11,7; 16,14; 23,7; Hós 12,14; Ám 2,10; 3,1; 9,7; Mik 6,4 – a prófétai könyvekben is deuteronomista redakcióról beszélünk). Érdekes, hogy a Zsolt 109,19–23 és 24–27 szintén összekapcsolja az aranyborjú-narratívát és a kánaáni kémek történetét.

## 2. A perikópa megértése – teológiai összefüggések feltárása

A 2Móz 32-t lehet úgy olvasni, mint amely az ún. bűneset történetének egy alternatív elbeszélése. 1Móz 2 azzal indul, hogy Isten kialakít egy kedvező környezetet az ember számára, létrehozza azt, ami neki jó. Ez az isteni előzékenység viszont magában foglal olyan korlátokat és feltételeket is, amelyek a jó rend érdekében az ember és Isten közötti határvonalat rögzítik. A kertben sok dolgot lehet tenni, de egy dolgot nem: nem lehet enni a mindentudás fájáról, amely az embert olyanná tenne, mint Isten. Azaz: az Édenben csak egy Isten lehet, ebben a tárgyban nincs alku. 1Móz 3 ezt azzal folytatja, hogy az ember pontosan ezt a parancsot szegi meg, ezért mennie kell. Az Édentől „keletre”, a bolyongás pusztaságában telepedik le. Megtörik a korábbi jó viszony, későbbi terminológiával: a szövetség. Az aranyborjú-történet értelmezhető úgy, mint ennek a korábbi elbeszélésnek egy alternatívája, mint egy második bűneset. Isten itt is, az Édentől keletre, a pusztában bolyongó Izrael számára is megteremt a biztonságos környezetet, s megszabja a határokat. Az egyesség áthágása pedig ugyanazon a ponton történik, mint korábban. Izrael ismételten azt vitatja el, mint annak idején Ádám: hogy ki legyen az isten. Az „én vagyok a te Istened, aki kihoztalak téged” helyett ők egy másik szereplőt választanak.

Az Izrael Egyiptomból való kihívása úgy is olvasható, mint ami ellentétes párhuzamban áll az Ábrahám Mezopotámiából való elhívásával is. A végcél mindkét esetben az, hogy Isten egy hosszú úton átvezetve letelepíti az ő szövetségesét Kánaán földjén. De az Ábráhámmal kötött szövetség és az Izraellel kötött szövetség között van egy kardinális különbség. 1Móz 15,6 szerint Isten hűségesnek találta Ábráhamot, és ezért szövetséget kötött vele (vö. Neh 9,8). Deut 9,6 szerint viszont Izraellel Isten éppenséggel nem a hűségéért, hanem hűtlensége ellenére kötött szövetséget. Tehát míg Ábrahám vándorlásának történeteiből Ábráhamot úgy ismerjük meg, mint akinek hite minden próbát kiáll, s kitartóan ragaszkodik az őt elhívó Istenhez, Izrael vándorlásának történetéből éppen a folytonos engedtlenség – s az ennek ellenére fennmaradó isteni hűség – lesz a központi motívum.

Ahol viszont a kapcsolat sérülékeny, ott szükség van a mediátorra. Ez a mediátor-típusú, a másokért imádkozó személy jól ismert az ószövetségi teológiában, s általában (kultikus) *prófétai* szerepkörhöz kötődik.<sup>25</sup> Ahogy egyik magyarázó fogalmaz, a közbenjáró „a néppel szemben Isten oldalán áll, az Istennel szemben a nép oldalán”.<sup>26</sup> Szerepe az, hogy Isten befogadja azt a kérést, amelyet az Istentől való eltávolodása okán az érintett maga nem tudna Isten elé tární. Azaz a közben-

<sup>25</sup> 1Móz 20,7 alapvetően prófétai feladatkörnek tekinti a közbenjárást. Mózes mellett az Ószövetség híres közbenjárója Sámuel próféta (1Sám 7,5; 12,19.23; Jer 15,1) és Jeremiás (Jer 7,16; 11,14; vö. Ám 7,2–3.5–6). Ugyanakkor az említett prófétai alakok egyben áldozatot is mutatnak be, tehát papi funkciót is végeznek.

<sup>26</sup> TER LINDEN: Az a hír járja, 234.



járás egyrészt feltételezi annak a bűnösségét, akiért közbenjárnak, másrészt feltételezi az igaz mivoltát annak, aki ezt a közbenjárói feladatot végzi. A közbenjáró próféta szó szerint is „résen” áll (vö. héb. פֶּרֶץ Zsolt 106,23), egy közösség sérülékeny pontját óvja.<sup>27</sup> Ez 13,4–5 így méltatlankodik az alkalmatlan próféták miatt: „Nem álltatok oda a *résekehez*, nem építtetetek falat Izrael háza körül, hogy helyt tudjatok állni az Úr napján a harcban.”

Bár a fenti perikópa a másokért mondott közbenjáró *imádság* gondolatát állítja előtérbe, nem árt hangsúlyozni, hogy az ókori gondolkodásban a (rituális) imádság általában együtt járt az áldozattal, valójában az áldozat állandó kísérő eleme volt. Érdekes, hogy Izrael pusztai vándorlásának idejéről szóló történetekben nincs szó arról, hogy áldoztak volna.<sup>28</sup> Az imádsággal kísért áldozat volt az a rituális eszköz, amely Isten ítéletét (haragját) elfordította, kultikus nyelven kiengesztelte őt (vö. 2Sám 24,25). Az áldozat hiánya is magyarázhatja azt, hogy miért olvasunk a pusztai történetekben gyakran emberáldozatokkal együtt járó csapásokról.<sup>29</sup> A rituális áldozatbemutatás a papokhoz kapcsolódik.<sup>30</sup>

Az újszövetségi teológiában a „közbenjáró” (μεσίτης) és a „pártfogó” (παράκλητος) kulcsszavak azok, amelyek a fenti témakörhöz kapcsolódnak. 1Tim 2,5 szerint „egy a közbenjáró is Isten és emberek között, az ember Krisztus Jézus”. Különösen a Zsidókhöz írt levél az, amely Krisztus közbenjáró funkcióját tematizálja, de azt nem próféta kontextusban teszi, hanem az ő (Melkisédek rendje szerinti) főpapi tevékenységéhez köti. A földi (lévita) főpapokhoz képest ő, a mennyei főpap egy jobb szövetség, egy új szövetség közbenjárója (Zsid 8,1.6; 9,15; 12,24). Érdekes viszont, hogy a mediátor itt mindenekelőtt az ő áldozati szerepét, s nem az imádkozó funkcióját jelenti (akárcsak 1Tim 2,5–6-ban). De olvasunk arról is, hogy Krisztus már földi élete során is imádkozott az övéért (Lk 22,32; Jn 17,9; sőt a bűnösökért is – Lk 23,34), majd mennybemenetele után Isten jobbán esedezik érettünk (Róm 8,34; Zsid 4,16; 7,25; 1Jn 2,1).

Kérdés, hogy a Krisztusén kívül van-e más mediátori szerepkör a keresztyén gyülekezetben? A közbenjáró kifejezést *csak* Krisztussal összefüggésben használja

---

<sup>27</sup> Ld. még Ez 22,28–30. A héber פֶּרֶץ esetében gyakran két homonim jelentést különítenek el egymástól I. „betör, áttör”, illetve II. „unszol, erőltet valamit”. Vö. EGERESI: Bibliai héber-magyar szótár, 578. Nem kizárt viszont, hogy ugyanarról az alaptörzsről van szó. Vö. héb. פָּרַץ, amelynek szintén van egy „üt(köz)és” és egy átvitt értelmű „csapás” (pl. dögvész) nüánsza.

<sup>28</sup> Ld. Am 5,25. Vö. 5Móz 32,17. Kivételes formájú áldozat volt a 2Móz 24,4–8-ban, amely a szövetség megkötését szentesítette. A kanonikus szövegben emellett az aranyborjú története az egyetlen, amely arra utal, hogy Izrael ténylegesen is áldozatot mutatott be a pusztában. S ez utóbbi is, mintha egy új szövetségkötés lenne az előzőhöz képest. Érdemes a fentiekkel összevetni 2Móz 3,12.18; 5,3; 8,27–28 szövegeit, amelyek Izrael távozását Egyiptomból azzal magyarázza, hogy áldozatot akartak bemutatni a pusztában Istennek.

<sup>29</sup> Ld. 4Móz 8,19; 17,11–12; 25,7–8; Zsolt 106,29–30.

<sup>30</sup> Ennek értelmében Áronnak a csapást kellett volna elhárítani, erre pontosan ezt hozta Izraelre (vö. 2Móz 32,35). Ebben a történetben az Áron által bemutatott áldozat az aranyborúnak szól, az imádságot utána Mózes Istennek mondja el. A kettő között diszharmonia van.

az Újszövetség.<sup>31</sup> Amennyiben Krisztus menybemenetele révén lebomlott a válaszfal Isten és a megszentelt egyház között, ez azt jelenti, hogy az ószövetségi mózesi közbenjárásnak, a hierarchikus kultuszi világgépnek nincs többé relevanciája, nincs többé földi közbenjáró. Az Újszövetségben alapvetően két gondolat találkozunk itt. (1) Az egyik szerint a keresztyének imádságaikban Krisztuson, mint egy mediátoron keresztül járulnak Istenhez. (2) A másik fogalmazásmód, amelyet főként János evangéliuma hangsúlyoz, hogy a keresztyének Jézus nevében közvetlenül az Atyához fordulnak. A pártfogó (παράκλητος) eljövetele előtt még azt mondja: „én pedig kéni fogom az Atyát, és másik Pártfogót ad nektek” (Jn 14,16), de annak eljövetele után már így szól (16,26): „Azon a napon az én nevemben kértek, és nem mondom nektek, hogy én kérem majd az Atyát értetek.” A Lélek Jézus nevében közvetlenül Istenhez imádkozik (vö. Róm 6,26). A „Jézus nevében” azt jelenti, hogy mintha nem mi, hanem ő maga mondaná, s annyiban Atya, amennyiben rajta keresztül a mi atyánk.

Bár a mózesi értelemben vett földi közbenjárói szerepkört az Újszövetség mellőzi,<sup>32</sup> ennek ellenére nem ismeretlen az a gondolat, hogy a keresztyén közösség tagjainak is imádkozni kell egymásért. Jak 5,16 erre buzdít: „Valljátok meg azért egymásnak bűneiteket, és imádkozzatok egymásért, hogy meggyógyuljatok. Nagy az ereje az igaz ember buzgó könyörgésének.” A mondat itt is azt sejteti, hogy a bűnösért imádkozó *igaz* ember imájának van ereje (vö. Jn 9,31).<sup>33</sup> Sőt, a nem egyháziak, azaz a kívülvalók irányába is egyértelmű utasítást ad 1Tim 2,2–5: „tartsatok könyörgéseket, imádságokat, esedezéseket és hálaadásokat minden emberért, a királyokért és minden feljebbvalóért...”, amellyel a keresztyén közösség Isten általános üdvözítő tervét mozdítja elő.<sup>34</sup> Egyértelmű viszont, hogy itt a közbenjáró ima nem egy kiváltságos kultikus funkció (mint Mózes esetében), hanem általános feladat, amelyre valakit istenközelsége (igaz mivolta) és Isten üdvözítő terve kötelez a bűnnek kiszolgáltató testvérrel (Jak) vagy kívülállókkal (1Tim) szemben.

Krisztus egyetlen közbenjárói mivolta és a gyülekezet közbenjárása közötti kapcsolat kérdését Kálvin így tisztázza: „(...) Isten csak egy közbenjárót állított, Krisztust, akinek közbenjárása megengeszteli és megnyihíti az Atyát irántunk. Bár eközben a szentek számára is megmarad a közbenjárás, hogy egymás üdvösségét kölcsönösen ajánlják Istennek (...)”.<sup>35</sup>

A 2Móz 32,7–14 szövegének mai aktualitását tekintve, az imádkozó egyház számára az 1Tim 2,2–4-ben megfogalmazott közbenjáró imára vonatkozó felhívás különösen érdekes teológiai kérdést vet fel. Az Újszövetség eszerint ugyanis

<sup>31</sup> Nem releváns, ezért itt mellőzöm a Gal 3,19–20 kivételes szövegét.

<sup>32</sup> Nem fordult elő ez a szerepkör az Isten által rendelt tisztségek között. Vö. 1Kor 12,28; Ef 4,11.

<sup>33</sup> KÁLVIN: Institutio, 3.14.8.

<sup>34</sup> Említhetjük itt még az üldözökhöz mondott imádságot is (Mt 5,44; ApCsel 7,60). Ld. továbbá a Második Helvét Hitvallás XXIII. részét.

<sup>35</sup> Vö. KÁLVIN: Institutio, 3.20.19.

már nem a 2Móz 32 *szűkebb* értelmében vett Isten és az ő választott népe kontextusában láttatja velünk a másokért való közbenjárás kérdését, hanem Isten *egyetem*es üdvözítő terve kontextusában! Azaz, míg 2Móz 32-ben Mózes Isten Izraellel való speciális kapcsolatára hivatkozva mondja el imáját, az 1Tim 2,4 értelmében a mai egyház Isten egyetem

es üdvözítő tervére hivatkozva teheti ugyanezt. Az újszövetségi közbenjáróknak a Mózeséhez hasonló odaadással kell képviselniük az egész teremtett világ (s nemcsak az egyház) ügyét Isten előtt. A világ elől bezárkózó egyház elé ez a missziós imaforma (amely egybecseng a missziói parancsokkal) egy más perspektívát állít.

### **3. Prédikációvázlat**

*Bevezetés:* Imádság vasárnapján egy olyan bibliai szövegrész áll előttünk, amelyben egy „eredményes” közbenjáró imádság hangzik el, ha az eredményt abban mérjük, hogy teljesül az imádságban elhangzó kérés. Márpedig a legtöbben, szerintem, ebben szoktuk mérni. Kísértő az a gondolat, hogy úgy olvassuk ezt a szöveget, mint amelyben egy ilyen, Isten által is elfogadható imádság *mintája*, receptje található meg. De lehet így olvasni? Ha mind beletesszük a hozzávalókat, akkor várhatjuk – nagyon leegyszerűsített bibliai mintákra épülő írásértelmezésünk szerint –, hogy majd a mi esetünkben is hasonlóképpen működni fog?

A helyzet az, hogy az isteni cselekvés szálait az imádságaink sem tudják kiszámítható, törvényszerű hálózatba rendezni. Minden imádság végső kimenetele csakis egy dolog függvénye: hogy Isten maga hogyan dönt a kérésünk meghallgatása felől. Ugyanennek a Mózesnek van olyan imádsága is, amelyet Isten nem hallgatott meg. Pl. amikor azért könyörög, hogy engedje meg, hogy népével együtt ő is átkelhesse a Jordánon, azt olvassuk, hogy „az Úr (...) nem hallgatott meg, hanem azt mondta nekem: Elég, ne is hozd szóba többé nekem ezt a dolgot!” (5Móz 3,26). A másik nagy közbenjáró Sámuel próféta, akinek a szavára Isten egyszer még az eget is megszólaltatta (1Sám 12,17–18), máskor egy egész éjszakán át imádkozik Saul királyért (15,11), ám az Úr mégsem hallgatja meg az érette mondott imádságát.<sup>36</sup> Tudjuk, hogy még Jézusnak is volt olyan kérése, amelyet Isten nem teljesített: „Ha lehetséges, múlték el tőle(m) ez az óra.” (Mk 14,35). És az óra nem múlt el. Nincsen olyan varázsszöveg, nincs olyan imádság, amely önmagában meghatja Istent. De olyan van, hogy Isten meghatódik, s hogy ezt egy imádság indítja el benne. A most felolvasott bibliai szöveg egy ilyen történetet mesél el. De ha nem is mint mintára, joggal tekintünk erre a rövid történetre úgy, mint tükörrre, amelyben saját imádkozó énünkkel, ima-gyakorlatunkkal szembesülünk.

#### *3.1. A hűtlenek védelmében*

Ha a Sínai-hegyig vezető úton végigkísérjük Izraelt, semmiképpen nem egy olyan népséggel ismerkedünk meg, amely bármilyen értelemben jogot formálhatna arra, hogy Isten népévé legyen. Annak ellenére, hogy folyamatosan szembesülnek az

---

<sup>36</sup> További példák Jeremiás (Jer 7,16); Pál apostol (2Kor 12,7–8).

isteni szabadítás nagy csodáival, állandóan elbizonytalanodnak. A kitartó gondoskodás ellenére, a visszatérő hitvallás mégis az, hogy: jobb volt Egyiptomban (2Móz 14,11–12; 16,3; 17,3). Isten és Mózes tekintélye egyaránt állandó kérdéssé válik. Sínainál közvetlenül hallják az isteni hangot, s ijedtükben mindent megígérnek (19,8). De alig telik el 40 nap ettől a katartikus istenélménytől, ha Mózes nincs ott, ha hiányzik a Tóra, nyomban megjelenik az idegen isten. Hiába van ott Áron, a rítus képviselője, mert a Tóra nélkül ugyanazt az istenidegen világot képezi le ő maga is. Az a kifejezés, amelyet a Biblia itt a „megromlott” Izrael népével kapcsolatban használ, ugyanaz, mint amit az özönvíz előtti elfajult emberiségről mond.<sup>37</sup> Izrael nem jobb, mint az özönvíz előtti nemzetség. Nem változott meg sem attól, hogy átérték Isten csodáit, sem attól, hogy hallották az ő hangját, hogy aláírták a szerződést, hogy elkötelezték magukat. Szívük mélyén ugyanazok az emberek maradtak.

Nos, Mózes egy ilyen népért imádkozik. Egy lázadó, istenellenes népért. Olyanért, aki kérdőre vonta az ő vezetői tekintélyét, azért a szedett-vedett csöcselékért, akinek soha semmi nem volt jó ügy, ahogy történt, akit soha nem lehetett úgy meghatni, hogy néhány nap elteltével ne kezdődjön megint minden előlről.

Hogy látjuk ebben a tükörben a saját imádságainkat? Az Újszövetség arról beszél, hogy a keresztyén gyülekezet feladatai között is jelen van közbenjáró imádság. Amikor közbenjáró imáról beszél, pontosan azok érdekében mondott imákra gondol, akikről úgy látjuk, hogy Istentől távol, bűnben élnek (Jak 5,16).<sup>38</sup> És itt nemcsak az egyháza, Isten újszövetség választott népére gondol. Az Újszövetség missziói parancsa túlmutat a gyülekezet keretein, s arra szólít fel, „hogy tartsatok könyörgéseket, imádságokat, esedezéseket és hálaadásokat *minden emberért* (...) Mert ez jó és kedves a mi üdvözítő Istenünk színe előtt, aki azt akarja, hogy *minden ember* üdvözüljön, és eljusson az igazság megismerésére.” S ha mindez nem lenne elég megpróbáltatás belterjes hitvilágunk számára, a krisztusi tanítás még ennél is radikálisabb, amikor azt mondja: „imádkozzatok azokért, akik üldöznek titeket” (Mt 5,44).

Közbenjárónak lenni egy istenidegen, egyházi tekintélyellenes világ érdekében? Az utóbbi időben egyre többet hallani arról, hogy világszerte az ún. nyugati kultúrákban növekvőben van a keresztyén-ellenesség. Lehet. De az is lehet, hogy csupán egy hiteltelen és merő önérdéken alapuló, netán átpolitizált „kvázi-keresztyénség” ellen lázad a világ, amelynek vajmi kevés köze van mindahhoz, ami krisztusi. S ha bezárkózunk, ha elengedjük ezt a világot, azzal éppen azt bizonyítjuk, hogy mi nem annak a Krisztusnak a tanítványai vagyunk, aki épp egy ilyen világért szólít fel közbenjárásra. Az önérzetességet én nem találtam meg a lélek gyümölcsei között, és úgy gondolom, hogy Krisztus mai egyházában sincs mit keresnie. Az igazak közbenjárása mindig a hűtlenek védelmében mondott imádság.

<sup>37</sup> Ld. fentebb a  $\pi\eta\psi$  szóhoz kapcsolt magyarázatot.

<sup>38</sup> Ld. fentebb a perikópa teológiai vonatkozásainak tárgyalását.

### *3.2. A hiúság kísértése*

Izrael magatartása olyannyira felháborító, hogy Isten kész teljességgel ejteni az eredeti tervet, s lecserélni a lázadó Izrael-népet az igazhitű Mózesre. „Most azért hagyd, hogy fellángoljon ellenük haragom, és végezzek velük! Téged azonban nagy néppé teszek.” – mondja Mózesnek. Imponál? Olyan ez, mint amikor Izraelnek korábban azt mondja, hogy kiírtom előled Kánaán földjéről az istentelen amoritákat, s neked adom az ő földjüket. Ezek szerint akkor én jobb vagyok, ugye? Csakhogy egy közbenjárónak minden körülmények között a népe érdekeit kell képviselnie Isten előtt. Ha Mózes most elfogadja ezt az ajánlatot, azzal éppen azt bizonyítja, hogy alkalmatlan arra a feladatra, amelyre Isten rendelte őt, amelyre elhívást kapott, hogy ti. a népe érdekeit és ne önmaga javát keresse. Egy népéért rendelt közbenjáró számára ez egy csapdahelyzet. Mint Jézusnál: „szállj le a keresztéről!” (Mk 15,30). Ez a hiúság kísértése, amelyben ma sem könnyebb kiállni a próbát.

(Ide jöhet a szemelvény a 4. pontból.)

Téged választalak a megromlott világ helyett. Mit szólsz hozzá Mózes? Nagy kísértés. Ma is sokan vannak, akik úgy gondolják, hogy a legjobb az lesz, ha újra kezdjük. Tőlem. Nem jó az úgy, ahogy eddig volt, menjünk vissza az őskereszténységig. Vagy Ábrahámig. Vagy egyenesen az Édenig. Kezdjük újra! Ettől kezdve mi jobban fogjuk csinálni. Vannak, akiket a hiúságuk megakadályoz abban, hogy ellenálljanak az egyházalapítás kísértésének. Pedig nem egyházalapítókra van szükség, hanem egyházfenntartókra. Mert ha Izraelt lecseréli, akkor elvesz az Ábrahámnak tett ígéret. Akkor sosem ismerik meg Istennek azt az arcát, hogy „megbocsát bűnt, hűtlenséget és vétket” (2Móz 34,7). Ha lemondasz a közbenjárás feladatáról, az azzal jár, hogy te magad számolod fel annak a lehetőségét, hogy Isten megbocsásson a lázadó világnak.

Krisztus sem számolta fel a régít. Egy jótát sem vett el a régi törvényből. Sokkal inkább arról győzte meg Istent, hogy folytatni kell. Az ő nyomában ma is olyan közbenjárókra van szükség, akik nem érzékenyülnek el önmaguk teljesítményétől, és akik fel tudják ismerni a hiúság alattomos csapdáit. Akik nem abban bíznak, hogy ők majd jobban tudják csinálni, hanem egyedül abban, hogy nincs az a gát, amelyet Isten kegyelme át ne törhetne.

### *3.3. Isten önmaga csapdájában?*

Mózes közbenjáró imádságában az érvek között Izrael nem szerepel. Hogyan is szerepelhetne? Nincs mire hivatkozni, nincs egy fikarcnyi pozitívum, amit kiemelhetnénk, semmi, amibe bele lehetne kapaszkodni. Sem a múltban, sem a jelenben. A jövőre nézve meg jobb, ha nem ígérünk semmit, mert úgysem jön be. (A folytatásból tudjuk is, hogy tényleg fölösleges lett volna.) Igen, ott van, hogy „a te néped”, de ezért a birtokragért ő maga nem sokat tett. Ábrahámmal Isten úgy kötött szövetséget, hogy szívét Istenhez hútnak találta (Neh 9,8; vö. 1Móz 15,6). De Izraelnél nincs semmi, amit emberi oldalon fel lehetne mutatni. Ha ezen az oldalon nem, akkor a közbenjáró csak a másik oldalon, az Isten térfelén keresheti az érveket. És itt kettőt talál.

Mózes egyik érve az, hogy ha a lázadó népet most elengedi, akkor a saját hatalmas isteni hírneve forog kockán. Azaz, mintha Mózes Isten hírnevének az emlegetésével szintúgy az ő isteni „hiúságára” apellálna (ahogy az imént Isten maga ígért Mózesnek nagy hírnevet). A másik érve az, hogy Isten esküt tett Ábrahámnak, Izsáknak és Izraelnek az utódjaikra vonatkozóan. Ha most elpusztítja a lázadó nemzedéket, akkor ezt az esküt szegi meg. Vagyis pontosan úgy megtöri az ígéretét, ahogy ezt most Izraelen számonkéri. Az ószövetségi esküformula így hangzott: az „életemre esküszöm”, vagy „addig éljek”.<sup>39</sup> Akkor most, ha népét feladja, Isten maga is megszűnik létezni? Vajon az Ábrahámnak adott ígéretével Isten csapdát állított önmagának?

A beszélgetés itt abbamarad. Talán vannak, akik úgy gondolják, hogy az ügyvéd sziporkázó érvelése volt az, amely jobb belátásra bírta Istent, és így kész volt elállni korábbi tervétől. És Isten megengedi a közbenjáró mózeseknek, hogy higgyék azt, hogy az érveik miatt bocsát meg. Mert a közbenjárónak ez fontos. A sok lehangoló tapasztalat, a lázadó néppel folytatott sikertelen beszélgetések közepette hadd maradjon a közbenjáróknak legalább ennyi elégtétele és öröme!

*Befejezés:* Izrael, a lázadó nép, úgy éli át ezt a párbeszédet, hogy semmit nem tud arról a diskurzusról, ami a hegyen elhangzik. Hogy a feje fölött döntöttek életről, halálról. Így látom ma az egyház helyzetét és a világ helyzetét. Az imádságában olyan elképesztő beszélgetésekben lehet része, amelyben senki másnak nem. Lenyűgöző az, ahogy imádságával hozzájárulhat az események alakulásához. S mindeközben ez az érdemtelenekért mondott közbenjáró ima formálja a jellemét is. Talán minden imának ez a végső szerepe, hogy formáljon minket. S ha így tekintünk erre, akkor bizonyára nincs olyan, hogy eredménytelen imádság. Az egyház öröme pedig még tovább is kiteljesedhet azzal, ha mindazt, ami a hegyen történt, a lázadó világnak is elmondja.

#### 4. Példák, képek, szemelvények

Bizonyára többen ismerik az *Ördög ügyvédje* című ikonikus filmet (1997). A film egy sikeres karriert befutó ügyvédéről szól, Kevin Loamaxról, aki elképesztő tehetségével, szakmai rátermettségével elbűvöli környezetét. Minden pert megnyer, s a sikerrel, a hatalommal és elismeréssel együtt járó adrenalin megszállottjává válik. Egészen addig, amíg a siker és a moralitás (az erkölcstelen ügyek védelme) egy végzetes belső konfliktushoz vezet. S elhatározza, hogy amikor senki nem várna, amikor már majdnem megnyerte az utolsó, mindenki előtt lehetetlennek tűnő (ugyanakkor komoly erkölcsi aggályokat is felvető) peres ügyet is, az utolsó pillanatban kilép. Úgy tűnik, hogy a moralitás mégiscsak felülkerekedett a hiúságán. De amikor a film utolsó jelenetében távozni készül a tárgyalóteremből, a fellépése olyannyira lenyűgözi az újságírókat, hogy az egyik neves újságíró erről a katartikus nagy lépéséről egy külön vezércikket szeretne írni. Micsoda nagy ember az ilyen! A film azzal végződik, hogy az újságíró arcán a néző számára megjelenik ugyanaz

<sup>39</sup> Ld. fentebb a 11–13. versek értelmezését.

## Rogate (Húsvét után 5. vasárnap)

az ördögi vigyor, amely korábban Kevin Loamax minden nyertes pere után is ott volt. Merthogy ez is, hogy morális döntésével egy újság címlapjára akart kerülni, végső soron ugyanabból a hiúságból fakadt, mint az a sikerhajhászat, amin úgy gondolta, hogy túladott. „A hiúság, kétségtelenül a kedvenc bűnöm” – hangzik az ördögi arc utolsó mondata.

### 5. További szempontok az istentisztelet alakításához

*Az alkalomról:*

A hagyományos egyházi kalendáriumban a húsvét utáni ötödik vasárnapot nevezték Rogate vasárnapnak. Neve a IV. századi római könyörgő processiókra vezethető vissza. Az elnevezés az ünnep központi tartalmára, az imádságra utal, arra a bizonyosságra, hogy Isten Krisztusért meghallgat. (Szerk.)

*Lekció:* Ezékiel 36,16–27 (Isten egyedül az ő nevéért bocsát meg Izraelnek); Lk 23,33–47 (Jézus kereszten mondott közbenjáró imádsága); 1Tim 2,1–7 (a közbenjáró tevékenység egyik újszövetségi értelmezése).

*Énekajánlás:*

MRE 296: Amint vagyok, sok bűn alatt – Különösen az 5. vers  
377: Isten szelíd szolgálja te  
386: Krisztusom, kívüled nincs kihez járulnom  
430: Imádkozzatok és buzgón kérjete

*Imádság:*

A gyülekezet *hálát ad* Istennek az elköteleződéséért, szövetségéhez való hűségéért, amely mellett hűségesen kitartott, akkor is, amikor minden oka meglett volna, hogy elálljon. A gyülekezet hálát ad a Jézus keresztdozatában megerősített szövetségért, amelyben Isten legmélyebb elköteleződését bizonyította. A gyülekezet hálát ad a Lélek ajándékáért, amely imádkozni tanít minket.

Isten jótettei egyrészt *bűnbánatra indítanak* minket, mert általuk beismerjük a saját hűtlenségünket, méltatlanságunkat és azt, hogy nem élünk a Lélektől kapott ajándékokkal. Másrészt arra köteleznek minket, hogy az ige fényében vizsgálat alá vegyük magatartásunkat, különös tekintettel az imádságra.

*Kérjük* Istent, hogy óvjon a beszűkült látásmódtól, amelyben az imádságaink csak rólunk, vagy közvetlen környezetünkről szólnak. Segítsen, hogy az imádságainkat is a krisztusi misszió fényébe helyezhessük. Kérjük, hogy óvjon meg a hiúság csapdájától, és adja meg, hogy mindig ismerjük fel a helyünket a gyülekezet közösségében. Legyünk elkötelezettek abban, hogy Istennel folytathassuk az ő hatalmas tervét. Kérjük, hogy az imáink meghallgatása révén erősítse hitünket.

### 6. Felhasznált és ajánlott irodalom

BALOGH Csaba: Megbánó Isten – változó Isten. Az ószövetségi teológia korlátairól és lehetőségéről, in: *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 1 (2010), 9–31.

DURHAM, John I.: *Exodus* (WBC 3) Dallas, Thomas Nelson Inc., 1987.

EGERESI László Sándor: *Bibliai héber-magyar szótár*, Budapest, Magánkiadás, 2022.

- KARASSZON István: Etikai hagyomány vagy politikai teológia? Az újabb Deuteronomium-kutatásról, in: Karasszon István (szerk.): *Az ószövetségi teológia történetéhez*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan, 2020, 43–53.
- KÁLVIN János. *Institutio. A keresztényen vallás rendszere* (ford. Buzogány Dezső), Budapest, Kálvin Kiadó, 2014.
- KATÓ Szabolcs Ferencz: Samária „nemzeti” vallása a királyság korában, in: Kiss Gábor (szerk.): *Fiatalkutatók és doktoranduszok VIII. nemzetközi konferenciája 2018*, Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2018, 105–114.
- KUSTÁR Zoltán (szerk.). *A Pentateuchos forrásművei. Elkülönített szövegállományuk, valamint azonosításuk a Pentateuchos kanonikus formájában (M. Noth munkássága alapján)*, Debrecen, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 2005.
- LINDEN, Nico ter: *Az a hír járja... I. A Tóra*, Kolozsvár, Exit Kiadó, 2017.
- PECKHAM, Brian: The Composition of Deut 9:1–10:11, in: Plevnik, Joseph (szerk.): *Word and Spirit. Essays in Honor of David Michael Stanley, S.J. on his 60th Birthday*, Willowdale, ON, Regis College Press, 1975, 3–59.
- PROPP, William H. C.: *Exodus 19–40* (TAYB), New York, Doubleday, 2006.
- TOV, Emanuel: *Textual Criticism of the Hebrew Bible*, Minneapolis, Fortress Press, 1992.

*Dr. Balogh Csaba (Kolozsvár)*